

Jan Henry Keskitalo
Rektor
Sámi Allaskuvla

Innledning til diskusjon: Samarbeidskommisjon for Nordkalottens universitet og høyskoler

Samisk forskning og utdanning

1. Innledning

Når det gjelder samisk forskning kan man i utgangspunktet reflektere over temaet fra to diamentralt motsatte posisjoner.

- a) Samene-, og Sápmi, er tradisjonelt blitt utforsket av andre, som objekt, uten at forskningen har hatt som formål å bringe kunnskap tilbake til den som er utforsket, eller til det samiske samfunnet. Forskningen har ut fra denne posisjon betraktet ikke hatt kunnskapsutvikling eller kunnskapsformidling for samer og for det samiske samfunnet som mål.
- b) Samen som forsker, det andre perspektiv, er representant gjennom utviklingen i den nåværende generasjon, knapt for 30 år siden. Forskning for Sápmi, og helst utført av samer gjennom framvokster av institusjoner med et samisk formål eller samiske institusjoner representerer en utvikling fra etableringen av studier og forskning på slutten av 50-tallet og utover 60-tallet. Men ved en merkbar og markert utvikling på -70 og -80 tallet. I Norge blant annet markert gjennom etableringen av Tromsø Universitet, i felles-nordisk regi gjennom etableringen av Samisk Institutt i 1973 og på slutten av 1980-tallet gjennom etableringen av Sámi Allaskuvla.

2. Regjeringens forskningspolitikk i Norge

Den norske regjeringens syn på samisk forskning finnes i dag uttrykt gjennom St.meld. nr. 36 (1992-93) "Forskning og fellesskapet"

- s. 75 "Med samisk forskning forstår regjeringen i første rekke den forskningen som har som mål å framskaffe mer kunnskap områder som er av spesiell interesse for det samiske samfunnet, herunder språk, kultur, religion, samfunnsforhold, økonomi, ideologi, historie og retts-historie."

I en innstilling fra Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, "Nybrott og gjenreisning" pekes det at den etniske dimensjon - særlig samisk identitet og kultur - er et særskilt ansvar for kulturforkningen i Nord-Norge. Det heter s. 121:
"...Framveksten av en samisk akademisk elite har gitt denne forskningen helt nye muligheter både faglig og i relasjon til samfunnsmessig betydning. Det er dessuten et forskningsfelt som i dypeste forstand er internasjonalt, og det Norge og Nord-Norge

har forutsetninger for å gi avgjørende bidrag til et verdensomspennende forskersamfunn".

Det heter videre i forskningsmeldingen at det er viktig å legge tilrette forholdene for samiskspråklige forskere, tildels fordi en gjennom samisk språk kan få fram nye tanker og perspektiver, men også fordi de samiskspråklige forskere er få.

Med samtidig pekes det på at de norske miljøene for samisk forskning er tildels små og sårbare. Samarbeid mellom forskjellige fagmiljøer vil derfor være av betydning for sikring av kvalitet i samisk forskning, og det er behov for å knytte nær kontakt mellom institusjoner i Norden og nasjonalt.

3. Samisk forskning i fire perspektiv

Den norske regjeringens syn på samisk forskning, både i definisjon og når det gjelder organisering samsvarer i store trekk med det syn som er uttrykt av samiske institusjoner og samiske organisasjoner.

a) Det internasjonale perspektiv, et vindu mot verden og for verden, et vindu inn mot det samiske samfunn

Samisk forskning på Nordkalotten kan gi bidrag til at verdenssamfunnet og det internasjonale forskersamfunn kan få del i den kunnskap som er utviklet av samer: rike kulturtradisjoner og stor grad av tilpasningsdyktighet er akkumulert i det samiske samfunn. Det flerkulturelle aspekt og flerkulturell og flerspråklig kompetanse utviklet i en minoritetssituasjon på tross av sterkt press fra de nasjonale språk og nasjonale kulturer.

b) Det nordiske perspektiv

Samarbeid og samisk forskning og utdanning kan være en beskrivelse for de nordiske samfunn, og spesielt på Nordkalotten. Samarbeidets kontaktskapende karakter gjennom praktisk samarbeid endrer holdninger og har læringseffekt både for det samiske samfunn og for nordkalottsamfunnet. Her kan samiske institusjoner gjennom et godt planlagt samarbeid bidra til konkret øket samarbeid og gjenskapning av tradisjonelt samvirke på tvers av riksgrensene.

c) Et vindu inn mot det samiske samfunn

Det samiske samfunnet i likhet med andre moderne samfunn er blitt avhengig av forskning. Og her er det ikke bare snakk om identitetskapende kulturforskning og samfunnsvitenskap. Men også behov innenfor forvaltning og naturvitenskap.

I dette perspektivet er det viktig å peke på utfordringene:

- bygge opp gjensidig fortrolighet mellom samiske forskningsinstitusjoner og det samiske samfunnet.
- skape kommunikasjon og interaksjon internt i det samiske samfunnet.

d) De internasjonale urbefolkningssamfunn

- broders hånd. Samisk forskning kan være et eksempel på organisering, institusjonsbygging og samarbeid.

4. Det moderne samiske samfunnet

Kunnskaper i det samiske samfunnet har tradisjonelt vært overført uten formelle institusjoner. Det er den uformelle overføring gjennom tradisjon og arbeid som har bidratt til sosialiseringen.

Også det moderne samiske samfunnet med skolesystem og spesialiserte samfunnsfunksjoner står overfor store utfordringer:

- utvikling av vitenskapsfagene i et samisk perspektiv
- utvikling av studiefagene tilpasset det samiske samfunns utviklingspotensiale og utviklingsbehov
- utvikling av skolefagene, og utvikling av skolesystemer som er harmonisert med det samiske samfunnet og samisk kultur.

Her blir det behov for å finne organiseringsformer og strukturer som ivaretar de spesielle særtrekk ved det samiske samfunn: store geografiske områder, spredt befolkning, ulik grad av språkbeherskelse.

5. Utfordringene for Nordkalottsamfunnet

- På politisk nivå er utfordringen å finne gjensidig akseptable strategier mellom det samiske samfunnet og Nordkalottsamfunnet: f.eks. med utgangspunkt i den norske regjeringens syn på samisk forskning, men hvor samiske organer (parlamentene/og samiske institusjoner får en sentral rolle i utformingen strategiene. Det politiske systemets rolle blir å skaffe ressurser, skape handlingsrom og reflektere samfunnspolitiske målsettinger. I det siste må de samiske parlamentene være sentrale.
- Det må finnes rom for å øke og strukturere innsatsene for samisk forskning og utdanning finansieringsmessig ved i større grad å akseptere at samiske institusjoner, uavhengig av nasjonsgrensene kan utføre felles oppgaver i Nordkalott-sammenheng. Dette kan gjøres regionalt, og dette forum kan bidra til en slik utvikling.
- Det må finnes som for den frie forskningen, men også det mer programstyrte forskningen må ha sin plan ved de samiske institusjoner i samarbeid med andre institusjoner som oppfatter og tar et ansvar.

d) Den samiske visjon/ide om samisk forskning ide videreutvikles gjennom bilaterale og multilaterale avtaler.

- forskning i det samiske samfunn grunnlagt på det samiske samfunn
- mål
- ide
- rammer og forutsetninger
- gjensidig avhengighet
- kommunikasjoner

6. Utfordringer for det samiske samfunnet og de samiske institusjonene

- a) Samisk forskning har i større grad enn annen forskning et spesielt formidlingsansvar. I forskningsformidlingen står undervisning helt sentralt. Forskningsmidler må i større grad være tilknyttet til et ansvar for formidling. De samiske institusjonene må gjennom undervisning skape en arena for distribusjon, formidling og samhandling. Derneft må publisering-virkosomheten og annen dokumentasjon intensiveres gjennom tiltak.
- b) Den må etableres en formell struktur for samarbeidet mellom de institusjonene som har særskilt ansvar for samisk forskning og undervisning. Visjonen om et samisk universitet har versert i debatten på norsk side. Jeg er nå mer opptatt av de første stegene i et formelt samarbeid. Men her kan gjerne de to institusjonene i Kautokeino ha en rolle når det gjelder samordning.
- c) Samarbeidet må også innebære et element av koordinering av undervisningen og rullering av deler av studieprogrammer. I tall er de samiske forskere, og de samiske studentene såvidt få at skal det skaper muligheter for forskning uten at det går utover undervisningen bør man kunne skifte om undervisningsansvar på begynner og mellomnivå i undervisning i samisk språk. Men da vil det være et krav om harmonisering av studieplaner. Spesielt gjelder dette undervisningen og forskninger i samisk språk.
- d) I større grad må de samiske institusjonene og de regionale institusjonene samarbeide om å utnytte eksisterende finansieringsmuligheter om lover og studentutveksling gjennom f. eks. NORDPLUS.